Támar

Původ materiálu

Markéta Slámová

Pořadí v lekci

8

Téma

- Bůh přeje odvážným činům proti osudovosti/zoufalství/ nespravedlnosti/opuštěnosti/bídě
- Bůh navzdory lidskému hříchu a nezodpovědnosti prosazuje své záměry

Cíle

- Děti se dozví, že Bůh si cení odvahu riskovat – pro druhého, pro záchranu rodu (rodiny).
- Děti prožijí, že Bůh straní bezmocným.
- Děti se dozví, že Pánu Bohu vadí, když myslíme jenom na svůj vlastní prospěch, jednáme nemilosrdně (se svými příbuznými), odmítáme plnit své rodinné závazky.

Pro učitele

Biblický text: Gn 38

Výkladové poznámky

Příběh o Judovi a Támar vložen úmyslně do Josefova příběhu; upozorňuje, že linie Božího vyvolení jde jinudy než hlavním proudem dění. Juda bude ještě hrát důležitou roli (viz zaslíbení Gn 49,8–12).

Juda odešel od svých bratrů, připojil se k adulamskému Chírovi. Juda doslova sestoupil (z vysoko položeného Hebrónu do níže položeného města Adulam) = šel dolů duchovně, klesá a upadá, když navazuje styky a uzavírá příbuzenské svazky s Kenaanci (ožení se s Kenaankou). To, že se Jákobovi vzdálil a chce žít mezi gójí, znamená nebezpečí odpadnutí od Hospodina.

Juda dává prvorozenému Erovi manželku jménem Támar – sám ji vybral; ze souvislosti vyplývá, že jde také o Kenaanku (cizinku).

Támar = (datlová) palma, Judova snacha, jejíž jméno se objeví v Ježíšově rodokmenu (Mt 1,3); jiná Támar se objevuje také v rodině Davidově (2S 13,1+14,27).

…biblický autor chtěl vyznačit souznění mezi jménem Er a přídavným jménem ra – zlý. Zlobu však nemáme chápat jen ve smyslu etickém; byl zlý, poněvadž vědomě nesplnil nárok, který na něj Hospodin vložil… Támařino lůno nebylo oseto. (Milan Balabán: Jímavé portéty biblických žen)

Po Erově smrti zasnoubí Juda Támar mladšímu synovi Ónanovi. To se dělo běžně podle zákona o tzv. levirátním manželství (Dt 25,5–9). Šlo především o to zplodit potomka, který bude pokračováním Erova rodu – aby Erovo jméno zůstalo v Izraeli zachováno.

Ónan vypouštěl semeno na zem – nechtěl z nějakého důvodu zajistit potomka zemřelému bratru – možná z touhy po majetku? *Ónan poškodil nejen Támaru, nýbrž i Judu, a především samotného Hospodina… Ónan byl zatvrzele sobecký.* (Milan Balabán: Jímavé portéty biblických žen)

Juda si říkal: Jen aby také on nezemřel jako jeho bratři! Juda zřejmě podezírá Támar z nějakého prokletí (svou nedověru ani hříchy svých synů nevidí) a nechce ji provdat za svého nejmladšího syna. *Ve skutečnosti tu jde o Judovu náboženskou kapitulaci… Támar pochopila, v čem je zakopaný pes. Nechtěla také plnit skříň svých vzpomínek další mrtvolou. A zde, v tomto povstání z tenat zlého údělu, demonstruje se před našima očima Támařina víra – jakkoliv se nám způsob této víry zdá nepřijatelný a možná i skandální.* (Milan Balabán: Jímavé portéty biblických žen)

Stříž ovcí je veselá slavnost s hodováním a pitím (obdoba žní v zemědělství).

Támar odložila vdovské šaty, zastřela se rouškou, zahalila se, posadila u cesty do Timny. Chápe se iniciativy pro budoucnost svého rodu. Zřejmě poznala, že Juda nemá v úmyslu dát jí nejmladšího syna na muže. Bojuje nejen za své právo, ale za právo svého zesnulého manžela.

Jako zástavu pečetidlo se šňůrkou a hůl – obojí po/mohlo dobře identifikovat majitele, šlo o zástavu zámožnějších lidí.

Juda řekl: vyveďte ji, ať je upálena. Juda vyhlašuje nad Támar rozsudek přísnější, než bylo stanoveno Mojžíšovým zákonem (u panny se smilstvo trestalo ukamenováním Dt 22,23–24; u vdané ženy přistižené s mužem je poznámka „oba zemřou“ Dt 22,22, upálením se trestalo smilstvo kněžské dcery Lv 21,9).

Juda prohlašuje Támar za spravedlivější. Uznává, že Támar byla v právu (zasadila se za právo svého prvního manžela, šlo jí spíše o solidaritu než vlastní prospěch) + dochází mu, co znamená, že se svého syna Šelu snažil ochránit – vlastně tak bojoval proti Božímu požehnání. Věta ve 26 **Je spravedlivější než já** nabízí také možnost překladu **Je oproti mně v právu**.

První varianta se drží srovnání (naznačuje, že Támar se také provinila, ale Juda více). Druhá varianta je více právnická (Juda prohlašuje Támar za nevinnou a sebe za vinného).

Druhé dvojče Peres vyšlo jako první. Tenhle motiv známe už u Rebečiných synů a v Bibli se opakuje podezřele často – prvními jsou často ti nepředpokládaní. Ani nějaké vnější znamení jako karmínová šňůrka (ani naše lidské způsoby) nezabrání tomu, že Boží vhled a způsob je jiný.

Podle vykladačů vznikl tento text jako kmenové vyprávění o původu Judova rodu a jeho funkcí bylo také poučení o významu levirátního zákona; do Josefovy novely byl vložen dodatečně.

V biblických a křesťanských dějinách se vyprávění o původu rodiny Juda stalo vyprávěním o původu krále Davida, a především vyprávěním o původu Mesiáše. Z požehnání pokračování rodu se stalo požehnání ke spáse lidstva.

Úskalí

Erova smrt – nevíme přesně, co zlého páchal; protože není důvod udán, není důležitý pro zbytek příběhu. Zdůrazněte dětem, že Bůh viděl, že dělá zlé věci.

Ónanova smrt – záměrně se vyhýbal povinnosti opatřit zemřelému bratru potomstvo, vlastně tak narušuje Hospodinovy řády, nemá soucit ani se zemřelým Erem ani s Támar (které potomek přinesl mj. i sociální jistotu), ani s Judou (zachování širokého rodu); zlé v Hospodinových očích bylo nejspíš nerespektování Boha, absence soucitu a sobectví.

Text je provokativní po morální stránce. Nejen Juda, ale také Támar se dopustí hříchu – Juda ze strachu nedodrží slovo, Támar Judu obelstí. Problematickým je v kontextu SZ i to, že bez okolků platí Juda za styk s prostitutkou a Támar se dopustí smilstva se svým tchánem. Text klade důraz na společenskou sounáležitost i vzhledem k mrtvému. Jeho rod má pokračovat i přesto, že byl zlý. Támar je oceněna pro to, že nerezignovala, ale aktivně bojovala. Sounáležitost je ale širší, týká se celého Izraele, protože Támar zároveň bojovala za to, aby Boží požehnání pokračovalo po své linii. Nejde tedy o nastolení nové morálky (i když stávající je relativizována), jde o výjimečný případ, který ukazuje ke smyslu zákona.

V každé rodině se o sexu a tématech s ním spojených mluví jinak. Předem dobře zvažte, jaký slovník je přijatelný nejen pro vás, ale také pro skupinu dětí, které s příběhem seznamujete. Je celkem pravděpodobné, že je budou zajímat konkrétnější informace.

Příběh pracuje také s dynamikou zakrývání (skrytosti) a odkrývání. Z motivačního uvedení nebo z vyprávění by mělo být zřejmé, že v tomto případě je důvodem zamaskování Támar boj o budoucnost, domožení se práva na život, odmítnutí pasivity. Zatímco Juda je ten, který jedná

„maskovaně“ – pokrytecky: slíbeného syna nechce dát, snaží se věci ututlat a stará se především o svůj veřejný obraz (jen když nebudeme v opovržení).

Odkazy

Linden, Nico ter. *Povídá se...* Heršpice: EMAN, 1999. ISBN 80-86211-11-8.

Linden, Nico ter. *Povídá se... podle Tóry.* Benešov: EMAN, 2015. ISBN 978-80-88060-01-7.

Linden, Nico ter. *Země pod duhou.* Benešov: EMAN, 2015, s. 126 (kap. Támar). ISBN 978-80-88060-04-8.

Balabán, Milan. *Jímavé portréty biblických žen: Milovnice, trpitelky, bojovnice i kněžky noci.* Praha: Kalich, 2021. ISBN 978-80-7017-291-9.

Pastoral Brothers. *Boží kniha od Pastoral Brothers.*. Brno: CPress, 2021, s. 201 (kap. Masturbace). ISBN 978-80-264-4467-1.

Gastaldiová, S.; Musattiová, C. *Lidé Bible: Život a zvyky.* Praha: Kalich, 2008, s. 18-19 (kap. Ženy v Izraeli 1). ISBN 978-80-7017-110-3.

Pastoral Brothers. *Biblické bizáry – Samohana Ónana.*

Trusinová, Magdaléna. *Ženy v Bibli: Támar.*

Pro děti

Předškoláci

Pro předškolní děti je příběh zjednodušen vypuštěním důvodu smrti Era a postavy Ónana.

Do úvodu: Byli jste někdy na karnevalu? Za co jste šli převlečeni? A za co byste se chtěli převléknout dneska? Budeme si vyprávět o ženě, která se sice převlékat nechtěla, ale nakonec to udělala, protože věřila, že je to pro dobrou věc.

Víte, kdo to je vdova? To je žena, které zemřel manžel. My si dneska povíme o vdově Támar (tady ji máme). Támar znamená „datlová palma“ – byla krásná, vysoká, štíhlá a ještě docela mladá. Támar byla moc smutná, když jí muž Er zemřel. A Juda (toho máme tady), táta jejího zemřelého muže, jí slíbil, že si za čas vezme jeho bratra. Jmenoval se Šela (postava malého Šely), ale ještě nebyl dospělý, tak Támar musela čekat, až bude velký, až dospěje. Támar byla moc trpělivá a čekala. A dočkala se. Šela už byl dospělý (figurka velkého Šely). Jenže jeho táta Juda ho pořád nechtěl Támaře dát. Možná se bál, aby taky nezemřel jako Er.

Támar však věřila, že Bůh chce, aby měla děti a aby Erův rod pokračoval. A tak udělala zvláštní věc. Když nechce Juda, abych měla děti s jeho synem Šelou, zařídím to jinak. Převlékla se. Shodila své vdovské šaty, krásně se oblékla a zahalila se závojem tak, že jí nebylo vidět do obličeje, a počkala, až půjde Juda kolem. Juda přicházel (byl trochu opilý) a před sebou vidí krásnou zahalenou ženu, která se mu líbila, a tak ji oslovil. Nakonec strávili spolu noc. A jak spolu leželi, tak časem z toho společného ležení začalo Támar růst bříško a v něm se strkala dokonce dvě miminka.

Bůh asi opravdu chtěl, aby se Támar děti narodily. Aby se nezapomnělo na Era. Aby se o Támar – až bude stará – někdo postaral. Kdyby Támar jen čekala, zůstala by sama a nešťastná. Rozhodla se riskovat, zápasit o budoucnost. Nevzdala to. Převlékla se a kvůli tomu, aby celá rodina měla pokračování v dětech, ležela s Judou. A narodili se jí dva zdraví kluci – Peres a Zerach.

Aktivity

- **Hádej, kdo jsem.** Pro skupinu, kde je více dětí. Dětem postupně zavazujete oči a hádají, kdo mě pohladil / čí je to ruka/noha/ucho atd.
- Zahrát si můžete „Prase kvikni!“ nebo „Pepíčku pípni“!
- Můžete si také předem vytisknout fotografie zvířat s dobrými mimikry a hádat, jaké zvíře je na fotografii.
- Můžete si s dětmi vyrobit masku na obličej nebo závoj.

Pomůcky: Postavičky (Juda, Támar, Er, Šela, ev. Peres a Zerach); šátek, fotografie zvířat splývajících s krajinou, papír + gumička + pastelky.

Mladší školní děti

Příběh můžete přečíst a vyprávět z knihy Země pod duhou (Nico ter Linden, str. 126–129) nebo jej lze volně převyprávět.

„Než budu pokračovat s Josefovým příběhem,“ řekl strýček Ben, „chci nejprve povědět něco o Judovi, Josefovu bratrovi. Ten v Josefově historii ještě odehraje významnou roli, ale to aspoň už budete znát něco z jeho minulosti.

Zatímco Josef sestupoval do Egypta, sestupoval Juda od svých bratrů.“

„Co to znamená, že sestupoval od svých bratrů?“ zajímalo Judit.

„Dá se také říci, že se od nich odchyloval,“ vysvětlil strýček Ben. „Nechtěl už s nimi dál bydlet, odešel do jiné části země. Tam se oženil se ženou s Kenaánu a měli spolu tři syny: Era, Ónana

a Šelu. Er, nejstarší z nich, si vzal za ženu Támar. To jméno znamená“ datlová palma“. Byla to krásná žena, ale také stíhaná zármutkem, protože ještě než se jí narodilo první dítě, její muž zemřel. *Byla snad pro úkol rozmnožovat lid přebytečná? Nepotřeboval ji Bůh k tomu, aby své požehnání předal dalšímu potomkovi? A kdo se o ni časem postará, až zestárne a zešediví?*

„Naštěstí to bylo tehdy dobře zařízeno: Ónan, bratr jejího zesnulého muže, si musel vzít Támar za ženu a postarat se o to, aby přece jen dítě měla. Ale Ónan to odmítl, nechtěl se stát bratrovým ochráncem.“

„Podobně jako Kain,“ poznamenal Tobiáš.

„Přesně tak,“ řekl strýček Ben. „Zanedlouho po tom odmítnutí zemřel i Ónan. To byla samozřejmě náhoda, ale přece jen si potají říkám, že si Bůh na nebesích pomyslel: ‚Když nechceš zajistit Datlové palmě budoucnost, nebude žádná budoucnost ani pro tebe.‘“

Juda měl tři syny, ale teď mu zůstal už jen jeden jediný: Šela. Rozumíte jistě, že se Juda obával, aby o něj také nepřišel. Naštěstí byl zatím příliš mladý, aby se s Támar oženil. „Budeš se muset ještě nějaký čas obrnit trpělivostí, Támar,“ řekl jí Juda. „Odejdi zatím domů, ke svému otci a své matce, a počkej, až Šela dospěje.“

Támar čekala, ale čekala marně, Juda neměl v úmyslu jí odevzdat i třetího syna, byl opatrný.

Musí Támar zemřít opuštěná? Nemá se snad stát matkou, neponese plody, bude z ní datlová palma bez datlí? Opravdu ji Bůh nepotřebuje k tomu, aby své požehnání předal dalšímu potomkovi? Támar tomu odmítla uvěřit. Vymyslela si lest.

Jaro bylo v rozpuku. Juda odešel do hor, aby ostříhal ovce. Když prodal vlnu, odebral se jako každý rok na pastýřskou slavnost, kde se samozřejmě mocně popíjí.

Na kraji cesty uviděl sedět ženu pod závojem. Bylo jasné, že si ji člověk může za poplatek odvést do postele, byla to nevěstka.

„Dám ti za to kozlíka,“ řekl Juda té ženě.

Žena nikde žádného kozlíka neviděla. „Chci zástavu,“ řekla.

„Jistě,“ souhlasil Juda. „Co ti mám dát?“

„Dej mi své pečetidlo se šňůrkou a hůl.“

Juda se polekal: pečetidlo se šňůrkou a hůl, to nebylo jen tak ledaco: značily, že to je významný muž. Ale nic naplat, Támar dostala, o co si řekla, a Juda dostal, co chtěl. Když se vrátil domů, požádal přítele, aby té ženě kozlíka odvedl výměnou za zástavu. Ale neseděla na

svém místě. „Můžete mi poradit, kde bych tu dámu našel?“ zeptal se několika lidí. „Takové dámy tu nemáme,“ odpověděli dotčeně, „tohle je slušná čtvrť.“

Judův přítel se vrátil s kozlíkem a s nepořízenou. „Nikdo tam tu ženu nezná,“ řekl.

Juda se opět polekal. To nevěstilo nic dobrého. „Nu, tak to je škoda,“ řekl jakoby nevzrušeně.

O tři měsíce později se k Judovi donesla zpráva, že Támar čeká dítě – ta mladá vdova byla těhotná. „Těhotná? A bez manžela!“ vykřikl pohoršeně. „Taková hanba, ta moje snacha je zkrátka nevěstka! Za to ale bude pykat: na hranici s ní!“

Ano, něco takového se ve slušné rodině nemohlo dopustit.

Támar sebrali a přivedli na hranici. Ale počkat, co to nese v ruce? Pečetidlo se šňůrkou a hůl. „Mají se taky spálit?“ ptal se popravčí.

„Ne,“ odpověděla Támar, vzpřímená jako palma. „Ty patří muži, se kterým jsem otěhotněla. Byl byste tak laskav a odnesl je mému tchánu Judovi? Jistě ví, komu ty věci patří.“

Juda zbledl, když uviděl své pečetidlo, svou šňůrku a svou hůl, ale byl tak čestný, že vzal vinu na sebe: „Támar není nevěstka,“ prohlásil. „Je v právu, a já ne.“

Tak se naplnilo jedno vroucí přání: Támar se stala matkou, matkou v Izraeli. Dala život dvěma synům: Peresovi a Zerachovi. A mnohem, mnohem později se z Peresova potomstva narodil král David.

Pomůcky: Můžete si předem přichystat obrázky jmen, lidí a věcí, o kterých je v textu řeč. Až budete dětem příběh číst, bude jejich úkolem, aby sáhly co nejrychleji po obrázku jména, člověka či věci, o kterém právě slyšely (př. Josef, Juda, datlová palma, rakev, Ónan, malý Šela, ovce, žena pod závojem, kozlík, pečetidlo se šňůrkou, hůl, těhotná Támar, hranice, mimino Peres, mimino Zerach, král David).

Hry pro předškoláky „Hádej, kdo jsem“? „Prase, kvíkni!“ „Pepíčku, pípni!“ jsou oblíbené i u mladších školních dětí. Variantou pro velký počet dětí je i hra Romeo a Julie.

Můžete si také zahrát variantu hry Velká zima se zdůrazněním, že Támar se musela převléknout tak, aby ji nebylo poznat, a musela to udělat rychle, aby byla připravená na rozcestí, ještě než tamtudy Juda půjde. Dětem stopněte, jak dlouho jim potrvá, než se obléknou do mikiny bundy, šály čepice, rukavic atd…

Starší školní děti

Motivační úvod: Kdo je mocný a kdo bezmocný?

- Ten, kdo podlehne pokušení.
- Ten, kdo na druhého chystá past.
- Ten, kdo pláče.

Můžete vymyslet další příklady. Smyslem úvodu je mluvit s dětmi o dynamice moci a bezmoci. Např. ten, kdo pláče, nemusí být bezmocný, ale naopak může druhými manipulovat. Ten, kdo na druhého chystá past, může být tím, kdo byl předtím lapen…

Během čtení biblického textu (doporučuji nepřevyprávět, ale přímo pomalu přečíst 38,6–30 – klidně i z překladu 21. století) dětem rozdejte kartičky, na kterých budou jména všech zúčastněných dospělých – Juda, Er, Támar, Ónan, Šela, Chíra. Na kartičky se během dvojího čtení pokusí zaznamenat, jak dané postavy jednaly. Pokud je dětí víc, mohou pracovat společně po dvou, po třech. Cílem téhle aktivity je seznámit se důkladně s příběhem.

Příklad

Juda: dal Támar prvorozenému synovi; řekl mladšímu synovi, ať se postará o potomstvo; měl strach o nejmladšího syna; po úmrtí ženy šel na stříž za přítelem; spal s nevěstkou; poslal kůzle jako zástavu; nechtěl být v opovržení; přísně odsoudil Támar za smilstvo k trestu upálením; uznal pravdu; přiznal vinu; stal se otcem dvojčat.

Támar: trpěla Ónanovým sobectvím; čekala; pochopila, že se Juda o Šelu bojí, převlékla se za prodejnou ženu, zahalila tvář a spala s Judou; chtěla zástavu; otěhotněla; byla vyvedena, aby byla upálena; poslala zástavu; porodila dvojčata.

Er: nevíme, co přesně dělal, ale bylo to něco, co se Hospodinu nelíbilo.

Ónan: nejednal podle švagrovského práva – nechtěl zplodit potomka; myslel na sebe; neposlechl otce; neměl soucit s Támar ani se zemřelým bratrem.

Šela: rostl, nedělal nic – nevíme.

Chíra: kamarádil s Judou; nesl kůzle, aby vyzvedl Judovu zástavu.

Završením by pak mohl být společný rozhovor, proč postavy takto jednaly, a co na jejich jednání bylo dobré a co ne. Zdůrazněte motivaci Támar (zachování Erova rodu a pokračování Božího požehnání; bojovala o to, na co měla nárok, který jí byl upřen) a Judy (strach o nejmladšího syna a neochota podřídit se Hospodinovu zákonu; touha po dobré image; ochota připustit vlastní selhání). I od Judy se můžeme učit.

Zajímavé je zamyslet se i nad rozdílným sociálním postavením obou hlavních aktérů. Žena, vdova je z pozice moci, možnosti prosadit své cíle a životní zajištění ve velmi špatné situaci. Naopak Juda, jako muž v patriarchální společnosti, otec rodu, má své postavení, a to i přesto, že postupně ztratí svou jistotu, když mu zemřou dva synové. Jedná vůči Támar z pozice silnějšího. Ale je to bezmocná Támar, ke komu se Bůh přizná svým požehnáním. Támar nebojuje proti společenskému uspořádání nebo za ženská práva, naopak bojuje proti nepravosti vůči Bohu, nespravedlnosti vůči zemřelému muži i vůči sobě.

Pomůcky: Kartičky se jmény (event. i výtvarným ztvárněním jednotlivých postav).

Liturgie

Písně

Má duše Boha velebí (NEZ 204); *Radujte se, bratři* (NEZ 693); *Za ty, kdo hladem trpí a bídou* (NEZ 401); *Vám dávám nový příkaz svůj* (Svítá 364); *Jen ty, Pane můj* (NEZ 4); *Kde, Pane, jsi?* (Svítá 143); Svítá 211 *Píseň o setkání* (Svítá 211); *Nezná tu nikdo soužení mé* (NEZ 730); *Nová země* (Svítá 223); *Odpusť* (NEZ 330)

Biblický text k zapamatování

Hospodin ochraňuje ty, kdo jsou bez domova, ujímá se sirotka i vdovy, svévolným však mate cestu. (Ž 146,9)

Rituál

Posaďte se do kroužku a předávejte si nějaký předmět související s příběhem (razítko coby pečetidlo, hůl nebo kus látky jako závoj).

S dětmi přemýšlejte nad otázkami: Co mohu udělat pro zachování důstojnosti zemřelého člověka? Co mohu udělat pro zachování důstojnosti sociálně slabých ve společnosti? Co mohu udělat pro zachování vlastní důstojnosti?

Když dítě předmět dostane do ruky, může svou myšlenku vyslovit nebo zůstanete v tichu. Pak si zazpívejte refrén písně *To já, ó Pane můj, půjdu, když mně posíláš* (NEZ 682, Svítá 331). Pak předejte předmět dál, až se všichni vystřídají.

Okénko do bohoslužeb

Doneste si závoj a nechte děti hádat, k čemu se „to“ používá. K čemu vlastně závoje jsou? Proč se lidé zahalují? Dnes uslyšíte v nedělce o jedné ženě, která se rozhodla zahalit…

Můžete se také děti zeptat, co jsou to mimikry a před čím zvířata chrání. Dnešní příběh v nedělce bude o ženě, která se zamaskovala…

Pokud nevyužijí učitelé předškolních dětí motivační úvod, můžete se dětí ptát, jestli byly někdy na karnevale a za co se převlékly nebo za co by se převléknout chtěly právě teď. S jednou ženou, která se převlékla k nepoznání, se dneska seznámíte v nedělce…

Modlitba

Pane, děkujeme za příběh o Támar. Za povzbuzení k odvaze do situací, které na první pohled vypadají beznadějně a bezvýchodně. Děkujeme, že nám otevíráš oči pro bezmoc a nejistotu a strach i bolest lidí kolem, prosíme, dej nám i sílu odvážně jednat v jejich prospěch. Amen.

Katechetické cykly
Ženy v Bibli
Biblický odkaz (kat)
Genesis 38